

PARTIDE ȘI FAMILII POLITICE EUROPENE.

Cercetări, date statistice și analize politice

www.editurauniversitara.ro

ION BOBOC

**PARTIDE ȘI FAMILII POLITICE
EUROPENE.**

**Cercetări, date statistice și analize
politice**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Tehnoredactare: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Badea

Copyright © 2008
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
Bd. Nicolae Bălcescu nr. 33,
sect.1, București.
Tel./Fax. (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro.
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro.

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare

Distribuție: tel/fax: (021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-973-749-000-0

INTRODUCERE

Lucrarea pe care o adresăm publicului larg și specialiștilor și-a propus să parcurgă un domeniu puțin cunoscut în România: acela al prezentării cercetărilor în științele politice și al datelor statistice, îmbinate cu prelucrări proprii, care vizează partidele și familiile politice din Europa, precum și analizele politice asupra acestora.

Am optat ca în prima parte să începem cu o prezentare individualizată și comparativă a situației actuale a partidelor politice din țările membre ale Uniunii Europene, în competiția lor pe plan internațional, prezentarea fiind apoi utilizată pentru a extinde comparațiile la nivelul familiilor politice transnaționale, urmând un model de analiză politică prestabilit.

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, partidele politice românești participă în prezent la procesul complex al făuririi noii Europe, la care partidele joacă un rol central. Pentru partidele românești eforturile au fost duble: pe de o parte, ele au fost nevoite să se debaraseze de “moștenirea comunistă”, totalitară, iar pe de cealaltă parte să-și compatibilizeze structurile și practicile cu cele ale marilor familii politice europene care să le declare eligibile.

Procesul de europeanizare a partidelor este în curs, la el participând deja elitele politice reprezentând 5 partide românești : Partidul Democrat-Liberal, cu 16 delegați euro-parlamentari, Partidul Social Democrat cu 10 delegați, Partidul Național Liberal cu 6 delegați, UDMR cu 2 delegați și Ladislau Tökes (euro-parlamentar independent).

Lucrarea este structurată pe trei părți și cinci capitole.

În *Partea I* analizăm conceptele, teoriile și modelele posibile de analiză, dar vom prezentăm și partidele naționale reprezentative din toate țările membre ale Uniunii Europene. În *Capitolul 1*, discutăm diversele concepte implicate în fenomenul partidist din România și din Europa, tipurile de modele comparative pe care le utilizează specialiștii în științele politice, iar în partea finală a capitolului optăm pentru un anumit model de analiză, de diseminare a datelor, la care adăugăm principalele lucrări de referință pe care le vom folosi.

În *Capitolul 2*, facem o amplă prezentare a partidelor naționale din cele 27 de țări membre în ordinea aderării acestora la Uniunea Europeană, prilej cu care expunem nu mai puțin decât **267 partide investigate**, pe baza mai multor indicatori de performanță: poziționare superioară de rang instituțional înalt (în funcție de rezultatele electorale și de participare la guvernare pe plan național), poziționare clară din punct de vedere ideologic pe eșichierul politic (stânga-centru-dreapta), reprezentarea în Parlamentul European.

Partidele politice naționale din Europa investigate în lucrare

Tabelul 1

Țări membre ale Uniunii Europene	Număr de partide analizate
1. Austria	11
2. Belgia	15
3. Bulgaria	14
4. Cehia	6
5. Cipru	7
6. Danemarca	10
7. Estonia	8
8. Finlanda	8
9. Franța	20
10. Germania	8
11. Grecia	11
12. Irlanda	6
13. Italia	12
14. Letonia	10
15. Lituania	10
16. Luxemburg	6
17. Malta	3
18. Marea Britanie	14
19. Polonia	9
20. Portugalia	9
21. România	7
22. Slovacia	7
23. Slovenia	7
24. Spania	18
25. Suedia	12
26. Țările de Jos	11
27. Ungaria	8
Total partide investigate	267

Partea a II-a cuprinde două capitole, dintre care unul vizează grupurile și sub-grupuri politice din Parlamentul European, cu caracteristicile lor esențiale, iar celălalt ideologia acestor grupuri. În acest sens, în *Capitolul 3*, ne ocupăm de euro-partidele din Parlamentul European, la care sunt afiliate și partidele care reprezintă România, iar în *Capitolul 4*, analizăm asemănările și deosebirile dintre diversele familii politice europene: **comuniștii și socialiștii radicali, verzii, social democrații moderni și socialiștii tradiționaliști moderați, liberalii, creștin democrații și conservatorii, extrema dreaptă, populiștii, naționaliștii și regionaliștii.**

În fine, *Partea a III-a* vizează alte două aspecte: caracteristicile generale ale euro-partidelor parlamentare, respectiv conceptele-cheie, cele mai recente cercetări privind familiile politice europene și poziționările familiilor politice din Europa, în funcție de rezultatele obținute în alegerile naționale și euro-parlamentare, dar și de afinitate cu marile familii politice europene.

Dat fiind unul din obiectivele esențiale ale volumului de față, anume prezentarea și analiza de date științifice, am utilizat un mare număr de tabele (200) și grafice (65 de scheme grafice), ceea ce conferă o mare sugestivitate și posibilitate de multiplicare a analizelor viitoare, evident prin actualizarea lor.

Sperăm că lucrarea de față va fi utilă mai ales studenților de la facultățile de științe politice, dar și specialiștilor ori politicienilor interesați de dinamica fenomenului partidist din Europa.

30 ianuarie 2008

Autorul

CUPRINS

INTRODUCERE	5
PARTEA I – PARTIDELE NAȚIONALE DIN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE	15
Capitolul 1. DEFINIREA CONCEPTELOR UTILIZATE ȘI MODELE DE ANALIZĂ	15
1. Definirea conceptelor utilizate și modele de analiză a partidelor politice	15
1.1. Definirea conceptelor-cheie și modelele de analiză politică	15
1.2. Modelul analizei structurilor interne și / sau structurii interne a partidelor (Maurice Duverger)	18
1.3. Modelul analizei agregate genetic-instituționale (Angelo Panebianco)	33
1.4. Modele de analiză comparată teoretică și de cercetare concretă privind partidele europene	38
1.5. Opțiunea pentru un model de analiză politică, de diseminare a datelor și lucrările de referință utilizate	40
1.5.1. Partidele guvernamentale, de opoziție și din coaliții	40
1.5.2. Numărul efectiv de partide	42
1.5.3. Clivajele din societate și între partide	43
1.5.4. Poziționarea partidelor pe scena politică a țării	44
1.5.5. Afilierile la europartide	48
Capitolul 2. PARTIDELE NAȚIONALE DIN STATELE MEMBRE ALE UE	49
1. Partidele naționale din statele fondatoare ale UE	50
1.1. Belgia	50
1.1.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	50
1.1.4. Poziționarea partidelor pe scena politică a țării	58
1.1.5. Afilierile la europartide	61
1.2. Franța	61
1.2.1. Scurt istoric al sistemului de partide francez	61
1.2.2. Partidele guvernamentale, de opoziție și din coaliții	64
1.2.3. Numărul efectiv de partide	66
1.2.4. Clivajele societății franceze și dintre partide	78
1.2.5. Poziționarea partidelor franceze pe scena politică a țării	79
1.2.5. Afilierile la europartide	83
1.3. Germania	83
	9

1.3.1. Dinamica sistemului de partide	83
1.3.2. Caracteristicile partidelor	87
1.3.3. Afilierile la europartide	94
1.4. Italia	95
1.4.1. Scurt istoric asupra partidelor politice italiene	95
1.4.2. Numărul efectiv de partide	97
1.4.3. Partidele actuale de guvernământ și de opoziție	98
1.4.4. Clivajele din societatea italiană	103
1.4.5. Poziționarea de rang instituțional	104
1.4.6. Poziționarea ideologică	106
1.4.7. Afilierile la europartide	107
1.5. Luxemburg	108
1.5.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	108
1.5.2. Numărul efectiv de partide	110
1.5.3. Clivajele din societatea luxemburgheză și dintre partide	111
1.5.4. Poziționări de rang instituțional	111
1.5.5. Poziționări ideologice actuale ale partidelor politice	112
1.5.6. Afilierile la europartide	113
1.6. Țările de Jos	113
1.6.1. Dinamica sistemului de partide	113
1.6.2. Caracteristicile partidelor	118
1.6.3. Poziționarea ideologică a partidelor olandeze	121
1.6.4. Reprezentarea partidelor politice din Olanda în Parlamentul European și afilierile la europartide	123
2. Partidele naționale din statele membre UE care au aderat în primul val	124
2.1. Danemarca	124
2.1.1. Partidele guvernamentale, de opoziție și din coaliții	124
2.1.2. Numărul efectiv de partide	126
2.1.3. Clivajele societății și între partidele daneze	127
2.1.4. Poziționarea partidelor pe scena politică a țării	128
2.1.5. Afilierile la europartide	131
2.2. Irlanda	132
2.2.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	132
2.2.2. Numărul efectiv de partide	135
2.2.3. Clivajele din Republica Irlanda	136
2.2.4. Poziționarea de rang instituțional	137
2.2.5. Poziționarea ideologică	138
2.2.6. Afilierile la europartide	139
2.3. Marea Britanie	140
2.3.1. Scurt istoric	140
2.3.2. Dinamica sistemului de partide	143
2.3.3. Caracteristicile partidelor	150
2.3.4. Reprezentarea partidelor politice din Marea Britanie în Parlamentul European și afilierile la europartide	156
2.3.5. Opinii ale experților și ale populației, prin sondajele de opinie, alte aspecte relevante	158
3. Partidele naționale din statele membre ale UE care au aderat în al 2-lea – al 4-lea val	159
3.1. Austria	159

3.1.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	159
3.1.2. Numărul efectiv de partide	161
3.1.3. Clivaje și poziționări de rang instituțional ale partidelor politice	162
3.1.4. Poziționări ideologice actuale ale partidelor politice	164
3.1.5. Afilierile la europartide	164
3.2. Finlanda	165
3.2.1. Dinamica sistemului de partide	165
3.2.2. Caracteristicile partidelor	169
3.2.3. Afilierile la europartide	172
3.3. Grecia	172
3.3.1. Dinamica sistemului de partide	172
3.3.2. Caracteristicile partidelor	175
3.4. Portugalia	178
3.4.1. Dinamica sistemului de partide	178
3.4.2. Caracteristicile partidelor	180
3.4.3. Reprezentarea partidelor portugheze în Parlamentul European	184
3.5. Spania	184
3.5.1. Dinamica sistemului de partide	184
3.5.2. Caracteristicile partidelor	188
3.5.3. Reprezentarea partidelor spaniole în Parlamentul European	190
3.6. Suedia	191
3.6.1. Dinamica sistemului de partide	191
3.6.2. Caracteristicile partidelor	194
3.6.3. Reprezentarea partidelor suedeze în Parlamentul European	197
4. Partidele naționale din statele membre ale UE care au aderat în al 5-lea val	198
4.1. Cehia	198
4.1.1. Partidele politice din Cehia	198
4.1.4. Poziționarea de rang instituțional	202
4.1.5. Poziționarea ideologică	202
4.1.6. Reprezentarea partidelor cehe în Parlamentul European	203
4.2. Cipru	203
4.1.1. Partidele politice din Cipru	203
4.1.2. Numărul efectiv de partide	207
4.1.3. Clivajele din societatea cipriotă și dintre partide	207
4.1.4. Poziționarea de rang instituțional	207
4.1.5. Poziționarea ideologică	208
4.1.6. Reprezentarea în Parlamentul European	208
4.3. Estonia	208
4.3.1. Dinamica sistemului de partide	208
4.3.2. Caracteristicile partidelor	212
4.3.3. Partidele euro-parlamentare	213
4.4. Letonia	214
4.4.1. Dinamica sistemului de partide	214
4.4.2. Caracteristicile partidelor	218
4.5. Lituania	220
4.5.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	220

4.5.2. Numărul efectiv de partide	224
4.5.3. Clivajele din societatea lituaniană și din partidele politice	224
4.5.4. Poziționarea de rang instituțional	225
4.5.5. Poziționarea ideologică a partidelor lituaniene	226
4.5.6. Reprezentarea partidelor lituaniene în Parlamentul European	227
4.6. Malta	228
4.6.1. Partidele și numărul efectiv de partide din Malta	228
4.6.2. Clivajele	229
4.6.3. Poziționarea de rang instituțional	229
4.6.4. Poziționarea ideologică	230
4.6.5. Reprezentarea partidelor în Parlamentul European	230
4.7. Polonia	230
4.7.1. Dinamica sistemului de partide	230
4.7.2. Caracteristicile partidelor poloneze	235
4.7.3. Reprezentarea partidelor în Parlamentul European	236
4.8. Slovacia	237
4.8.1. Dinamica sistemului de partide	237
4.8.2. Numărul efectiv de partide	239
4.8.3. Reprezentarea partidelor slovace în Parlamentul European	242
4.9. Slovenia	243
4.9.1. Dinamica sistemului de partide	243
4.9.2. Caracteristicile partidelor slovene	246
4.10. Ungaria	248
4.10.1. Dinamica sistemului de partide	248
4.10.2. Caracteristicile partidelor maghiare	251
5. Partidele naționale din statele membre ale UE care au aderat în al 7-lea val (ultimul)	253
5.1. Bulgaria	253
5.1.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	253
5.1.2. Numărul efectiv de partide	259
5.2. Clivajele societății și implicațiile acestora asupra partidelor	261
5.2.1. Clivajele ideologice	261
5.2.2. Alte clivaje	263
5.3. Poziționarea de rang instituțional	264
5.4. Poziționarea partidelor pe scena politică a țării	265
5.5. Afilierile la europartide	265
6. România 266	
6.1. Partidele guvernamentale și de opoziție	266
6.2. Clivajele	272
6.3. Numărul efectiv de partide	273
6.4. Poziționarea de rang instituțional	274
6.5. Poziționarea ideologică pe axa stânga-dreapta	275
6.6. Delegațiile partidelor românești și afilierile la grupurile politice din Parlamentul European	275
BIBLIOGRAFIE	276

PARTEA a II-a. FAMILIILE DE PARTIDE EUROPENE	285
Capitolul 3. GRUPURILE DE PARTIDE DIN PARLAMENTUL EUROPEAN ...	285
1. Europartidele parlamentare. Caracteristici și date statistice esențiale	285
1.1. Compararea partidelor politice europene	285
1.2. Grupurile de euro-partide. Caracteristici și date statistice esențiale	286
1.2.1. Familiile de europartide parlamentare și neparlamentare aflate în Parla- mentul European și caracteristicile lor	286
1.2.2. Compoziția grupurilor euro-parlamentare înainte de 1979	290
1.2.3. Familiile de partide după 1979 până în prezent și participarea cetățenilor din UE la euro-alegeri	294
1.3. Poziționarea de rang instituțional la nivelul Parlamentului European	300
1.4. Poziționarea și auto-poziționarea ideologică a euro-partidelor	302
BIBLIOGRAFIE	304
Capitolul 4. FAMILIILE POLITICE DIN EUROPA	307
Generalități, comparații și izomorfisme	307
1. Comuniștii și socialiștii radicali din Stânga Unită Europeană	310
1.1. Concepte-cheie în identificarea comunismului	310
1.2. Poziționarea de rang instituțional a familiei comuniste	315
1.3. Poziționarea ideologică a comuniștilor din țările membre ale UE	316
2. Verzii europeni	317
2.1. Concepte cheie, tipuri de partide ecologice și strategii ale verzilor	317
2.2. Familia verzilor europeni și dinamica efectivelor în Parlamentul European	319
2.3. Poziționarea de rang instituțional la nivel național inter-țări	321
2.4. Poziționarea ideologică a verzilor din țările membre ale UE	322
3. Social democrații moderni și socialiștii tradiționaliști moderați	324
3.1. Concepte-cheie în diferențiere familiei socialiștilor și social-democrațiilor și poziționarea ideologică	325
3.2. Poziționarea de rang instituțional a socialiștilor din țările membre ale Uniunii Europene	329
3.3. „A treia cale” – viitorul socialiștilor europeni	330
4. Liberalii europeni	332
4.1. Concepte-cheie și diferențierea familiei liberalilor europeni	332
4.2. Poziționarea de rang instituțional și ideologică a membrilor Alianței Liberalilor și Democraților pentru Europa	335
5. Creștin democrații și conservatorii europeni	337
5.1. Note definitorii și concepte-cheie în identificarea creștin democrației și conservatorismului	337
5.2. Familia creștin democrațiilor și conservatorilor și poziționarea ideologică	342
6. Extrema dreaptă, populiștii, naționaliștii și regionaliștii	344
6.1. Concepte-cheie și diferențierea diverselor forme de extremism	345
6.2. Dimensiunile extremismului în Europa și cauzele extinderii lui	346
6.3. Poziționarea de rang instituțional și ideologică a partidelor extremiste din Europa	357

PARTEA a III-a. EUROPENIZAREA PARTIDELOR	359
CONCEPTUL DE EUROPENIZARE A PARTIDELOR TRANSNAȚIONALE ...	359
BIBLIOGRAFIE	363
Capitolul 5. COMPATIBILIZAREA PARTIDELOR ROMÂNESCICU CELE DIN EUROPA, PRIN REFORMĂ	366
1. Motoarele schimbării și reformării partidelor politice	366
1.1. Participarea politică a cetățenilor	368
1.2. Participarea politică a membrilor de partid	375
2. Încrederea în partide din partea cetățenilor	382
2.1. Poziția față de integrarea politică în UE și încrederea acordată partidelor prin sondajele de opinie în context european	382
2.2. Scăderi în intențiile de vot exprimate de cetățeni în privința partidelor naționale prin intermediul sondajelor de opinie	385
2.3. Schimbarea președintelui partidului	387
3. Clivajele politice (externe) și conflictele (interne)	388
3.1. Incongruența ideologică pe spațiul stânga-dreapta și re poziționarea non-ideologică	388
4. Dinamica poziționării partidelor pe piața politicii naționale și transnaționale, schimbarea, adaptarea la mediul politic și inovarea	394
4.1. Pierderea poziției avute anterior pe piața politicii	394
4.2. Schimbarea, adaptarea la mediul politic și inovarea – pași premergători pentru realizarea reformei partidelor	398
BIBLIOGRAFIE	413

PARTEA I – PARTIDELE NAȚIONALE DIN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Capitolul 1

DEFINIREA CONCEPTELOR UTILIZATE ȘI MODELE DE ANALIZĂ

1. Definirea conceptelor utilizate și modele de analiză a partidelor politice

1.1. Definirea conceptelor-cheie și modelele de analiză politică

Există mai multe modele de analiză a partidelor politice. Unele efectuează o „abordare organizațională”, bazându-se pe *descrierea „mașinii”*, a caracteristicilor ei și *încadrarea într-un sistem de partide politice* (James Bryce), altele pe *analiza sistematică a funcționării partidelor politice* și pe rolul lor în organizarea democrației incipiente (Moisei Ostrogorski), ori se concentrează pe anumite *aspecte ale ierarhiilor*: partidele ca instrumente pentru politicieni sau ca întreprinderi politice fondate pe violență, pentru menținerea lor la putere (Max Weber), sau în fine interpretează *partidele ca oligarhii* care ascultă de o „lege de fier” a oricărei organizații și care legitimează perpetuarea liderilor lor la putere (Robert Michels).

În ultimul timp, există tendința analizării unor caracteristici cheie noi ale partidelor moderne, cum ar fi:

- structura sau „armătura partidelor”, membrii și conducerea lor (Maurice Duverger);
- gradul lor de instituționalizare (Huntington, Janda etc.);
- clivajele din societate care se reproduc în partide (Lipset și Rokkan, 1967 - Party Systems and Voter Alignment: Cross Cultural Perspectives; Seiler, 1999 - Partidele politice din Europa; Bartolini, 2000; André Freire, 2006 - Bringing Social Identities Back In: The Social Anchors of Left-Right Orientation in Western Europe);
- sistemele de partide și dinamica acestor sisteme, precum și numărul efectiv de partide (Mair, 1989 - The Problem of Party System Change; Siaroff, 2003 - Two-and-a-Half-Party Systems and the Comparative

Role of the „Half”; de Waele, 2003 – Partide politice și democrație în Europa centrală și de est; Mair, 2006 – Party System Change; Caramani, 2008 – Party Systems);

- transformările succesive ale partidelor de la statutul de „partide de masă” la cel de „partide electorale-profesioniste” (Angelo Panebianco, 1988 - Political Parties: Organization and Power).

Aceste caracteristici pot fi structurate prin intermediul a *trei metode de analiză politică*, acestea fiind abordate și de noi în această lucrare (Marsha Chandler, William Chandler & David Vogler, 1974 - Policy Analysis and the Search for Theory):

- *analize de caz* (numite și *studii particulare de caz* asupra structurilor interne și / sau politicilor unui partid sau ale unui sistem de partide dintr-o țară, care să permită comparabilitatea între ele);
- *analize agregate* (comparații ale structurilor interne și / sau politicilor familiilor de partide din țări sau regiuni diferite);
- *furnizarea unei / unor scheme teoretice*, de ordin teoretico-metodologic și clasificator de analiză politică.

Partidele europene au avut o istorie zbuciumată, puține dintre ele rezistând tăvălugului istoriei.

Istoria partidelor politice este însoțită, în mod inerent, de istoria democrației în întreaga lume, deoarece este de neconceput un sistem politic democratic în afara partidelor politice.

Totuși, în sensul modern al organizării instituționale, partidele politice nu au o vârstă care depășește 150 de ani.

Deși cea mai veche democrație a lumii a fost consemnată în cetățile Greciei Antice, cu 500 de ani î.d.H., în 1850 nicăieri în lume nu exista un partid politic.

Există mai multe definiții date unui partid politic, dintre care noi o vom cita pe cea care ni se pare a fi cea mai operațională : „*Partidele* – spune politologul francez Maurice Duverger - *au ca obiectiv direct cucerirea puterii sau participarea la cucerirea ei; ele caută să obțină mandate prin alegeri, să aibă parlamentari și miniștri și să câștige guvernarea*” (M. Duverger, 1964 – Introduction à la politique, p. 4).

Prin faptul că partidele politice au ca obiectiv fundamental cucerirea puterii politice pe cale democratică, ele se deosebesc de alte tipuri de organizații politice.

În categoria *organizații politice* intră și așa-numitele *grupuri de interese* sau *de presiune*, la care Duverger a adăugat diversele *mișcări clandestine* care desfășoară activități politice în regimurile unde lupta politică nu are loc (sau nu poate avea loc) în mod deschis: *ligi, fronturi populare, diverse organizații para-militare* - Duverger, 1964 – Op.cit., p. 185).

Partidele politice sunt deci organizații specifice care reprezintă grupuri mai mari sau mai mici de oameni și asociații cu interese distincte pe lângă Guvern și instituțiile lui descentralizate, pe care încearcă să le controleze, după câștigarea alegerilor naționale și locale.

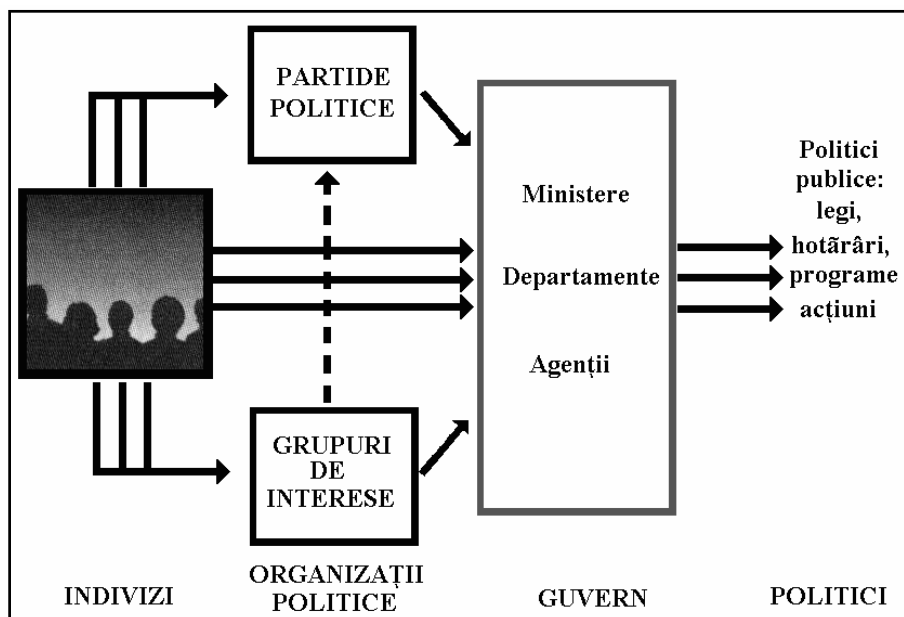

Fig. 1. Partidele politice ca organizații intermediare între indivizi și guvern
Sursa: Adaptare după Dye, Gibson & Robison, 1997 - Politics in America, p. 198.

Conceptul de „familii de partide” este unul problematic și complex, drept pentru care înțelegerea lui este diferită de la un autor la altul.

Vom defini „familii de partide” acele *grupuri de partide afiliate la federații naționale și supranaționale, coezive în plan acțional și care au o poziționare asemănătoare în problemele politicilor publice și de partid, aspecte datorate mai ales aliniamentului ideologic stânga-dreapta, care le conferă deci reprezentativitate în parlamentele naționale, dar și putere, prin jocurile de interese noi care au loc pe plan internațional* (în cadrul Internaționalelor ideologice, în Parlamentul European și în alte foruri reprezentative pe plan internațional și european).

Prin analizele lor comparative privind apariția și dezvoltarea partidelor politice europene, Maurice Duverger și Angelo Panebianco au devenit cei mai cunoscuți autori contemporani, alături de autorii clasici în domeniu, precum James Bryce, Moisei Ostrogorski, Robert Michels și Max Weber (a se vedea și prezentarea pe larg a acestor autori în lucrarea noastră: Boboc, 2007a – Management politic. Știința și arta conducerii în politică, ediția a 2-a).

În privința euro-partidelor, fenomen organizațional relativ recent, s-au detașat, până în prezent, politologi precum: Simon Hix, profesor de politici europene la London School of Economics, Abdul Noury, de la Universitatea Liberă din Bruxelles și alții (dăm doar câteva exemple: Gail McElroy, de la Trinity College, Amie Kreppel, de la Universitatea din Florida, Simon Hug, de la Universitatea din St. Gallen, Tapio Raunio, Roland Gérard, Michael Marsh etc)..

1.2. Modelul analizei structurilor interne și / sau structurii interne a partidelor (Maurice Duverger)

Una dintre cele mai cunoscute modele de analiză a partidelor, mai ales europene, din punct de vedere istoric și tipologic, este aceea elaborată de politologul francez Maurice Duverger.

Dintre lucrările sale, care au marcat dezvoltarea politologiei în lume, la loc de frunte s-a situat cea intitulată „Partidele politice” (Maurice Duverger, 1951 - *Les partis politiques*, Paris: Librairie Armand Collin, reeditată în 1976, ajungând la a 10-a ediție în 1981 și pe care o vom utiliza și noi mai jos).

Duverger spune că în cercetările sale s-a lovit de tendința partidelor de secretizare a modului lor de organizare și de dezvoltare internă.

Autorul începe prin a arăta că în 1850 nu exista nici un partid în lume, de aceea istoria lor recentă este importantă, ea arătându-ne nivelul evoluției lor până azi.

Nu putem analiza deci în mod serios multipartidismul din unele țări, precum Franța sau Olanda, ori bipartidismul din altele, precum Marea Britanie, fără a cunoaște originile lor. Cunoașterea istoriei lor explică, în concepția lui Duverger, proliferarea lor în unele zone și țări și restricționarea în alte zone și țări.

Caracterul lor comun cel mai net nu rezidă deci în sufragiul universal, ci în geneza lor, în afara ciclului electoral și mai ales în legarea lor de grupurile parlamentare.

Pornind de la această idee, Duverger dezvoltă o întreagă teorie a genezei partidelor: „Mecanismul general al acestei geneze este simplu: crearea grupurilor parlamentare, mai întâi, ele fiind urmate de apariția comitetelor electorale și, în fine, de stabilirea unei legături permanente între cele două elemente” (Duverger, 1976 - *Les partis politiques*, p. 24).

Cu alte cuvinte – spune Duverger – grupurile parlamentare sunt anterioare comitetelor electorale, primele având la baza formării lor așa-numitele «fațiuni» (cum au fost cele din Senatul Romei sau cele din Dieta poloneză).

Autorul continuă analiza genezei partidelor în lumea civilizată, în primul rând în țările cu democrație consolidată.

În unele țări, doctrinele politice au reprezentat motorul esențial al formării grupurilor parlamentare, în altele acestea au derivat din grupuri locale, care s-au transformat, cu timpul, în grupuri ideologice (dă ca exemplu, Constituanta franceză din 1789 și cea din 1848 - p. 25-26).

O altă cauză a constituit-o interesul, speranța de a obține un post ministerial, la care Ostrogorski a adăugat corupția din grupurile parlamentare britanice (opinie discutabilă).

Comitetele electorale au jucat și ele un rol, dar slab, fiind formate de inițiative ale celor cu vederi de stânga, apoi la cei cu vederi de dreapta, prin „efectul de contagiune” (p. 29).

Uneori, un comitet electoral era format inițial prin gruparea mai multor simpatizanți, prieteni fideli, în jurul unui lider, care se auto-propunea ca reprezentant al poporului (până la sfârșitul secolului XIX).

Alteori, un grup mic se reunea pentru a propune el un candidat din rândurile lor și a-l ajuta în campanie.

În fine, în numeroase cazuri, comitetul era opera unei asociații preexistente («societăți de gândire» din Franța, cluburi britanice sau americane), cum ar fi «Societățile de înregistrare».

«O dată născute, aceste două celule-mamă, grupurile parlamentare și comitetele electorale, au stabilit între ele o coordonare permanentă și liante regulate, care le uneau, pentru a forma un partid, dar, în general, rolul esențial în această ultimă fază, l-a jucat grupul parlamentar » (p. 30-31).

După aceea, prima grijă a partidului nou înființat a fost aceea de a-și crea și dezvolta comitete electorale în circumscripții, unde acestea nu existau deja. Deci, spre deosebire de comitetele electorale, care se uneau dintr-un impuls intern cu grupul parlamentar, noile comitete electorale se nășteau dintr-un impuls central. Prima formă de organizare avea un caracter natural, democratic, a doua formă un caracter artificial, nedemocratic, putând conduce la oligarhie.

Originea exterioară a partidului nu a fost însă una tranșantă. Sunt numeroase totuși cazurile în care factorul extern a fost determinant în nașterea unui partid. De exemplu, grupările și asociațiile, mai ales cele sindicale, au stat la originea unor partide socialiste (cazurile laburiștilor britanici, dar și alte cazuri, din alte țări sau zone: Elveția, Australia, Canada, Scandinavia, Europa de Est).

La rândul lor, grupuri precum cele *masonice* au fost și ele la originea apariției unor partide (de exemplu, Partidul radical din Franța, diverse partide liberale din Europa, în Belgia), la fel au fost și cazurile *cenaclurilor intelectuale* (de exemplu, Adunarea democratică revoluționară din Franța, organizațiile amicilor de stânga ai lui Jean Paul Sartre), ca și acelea vizând unele *secte religioase* (de exemplu, în Olanda, Partidul Anti-revoluționar, constituit de

calviniști, care se opuneau membrilor Partidului Conservator-catolic; în 1897 protestanții mai intransigenți au creat Partidul Creștin Istoric, pentru a protesta contra colaborării dintre catolici și anti-revoluționari), apoi cazurile *asociațiilor vechilor combatanți* (rol în nașterea unor partide fasciste și pseudo-fasciste; de exemplu, în Franța, cei din „Crucea de Fier”, în 1936, s-au transformat dintr-o asociație în Partidul Social Francez).

Fenomenele de „ligă”, de regulă anti-parlamentară, reprezintă metode politice primitive, de natură propagandistică și de agitație, fără ca ele să prezinte candidați la alegeri (unele s-au transformat totuși în partide extremiste).

Alte forme și influențe în crearea de partide au fost: *societățile secrete, grupurile clandestine* (de exemplu, Partidul Comunist al URSS în 1917, Mișcarea Republicană Populară din Franța, Partidul Democratic Creștin din Italia), *grupurile industriale, comerciale* (Partidul Conservator Canadian în 1854).

Modul de creare a unui partid marchează existența acestuia ulterioară, spune Duverger: «Caracterul mai mult sau mai puțin descentralizat al instituției exterioare care a creat un partid influențează în mod evident gradul lui de descentralizare actual; de exemplu, partidele muncitorești sunt mai puțin centralizate decât cele comuniste; partidele create de grupurile capitaliste sunt mai puțin centralizate decât cele muncitorești etc.» (p. 37).

Relațiile direct proporționale dintre crearea externă a unui partid și caracterul centralizat al lui nu este deci una întâmplătoare. Ele sunt mai coerente și mai disciplinate decât partidele de creație electorală și parlamentară.

Duverger încearcă chiar extinderea dezbaterii acestei teme. El spune că „ansamblul unui partid însuși poartă marca nașterii sale, iar atitudinea în privința alegerilor nu este decât o manifestare particulară a importanței generale acordată activităților electorale și parlamentare, în raport cu ceilalți” (p. 38).

Partidele create din exterior sunt mai detașate de aleși și de programe, pe când cele create din interior sunt mai atașate de programe. De exemplu, pentru Partidul Radical din Franța, lucrul cel mai important este cucerirea cât mai multor mandate parlamentare, pe când pentru Mișcarea Republicană Populară, esențialul este, din contra, promovarea cât mai multor valori spirituale și morale în viața publică.

În opinia lui Duverger, partidele create din exterior, chiar atașate doctrinar la sistemul parlamentar, sunt totuși mai detașate (adesea inconștient sau refulat) de parlamente și de alegeri decât cele create din interior.

„Până în 1900 - întărește autorul - metoda internă (parlamentară) de creare a partidelor a fost prioritară; după 1900, crearea externă a devenit prioritară, iar cea parlamentară a devenit excepție” (p. 39).

În privința structurii partidelor, Duverger împarte omogenitatea partidelor în 3-4 tipuri: